

Az orsz. főfelügyelő irodáját a bizottsággal közös helyiségben rendezi be, de külön irattára van s hivatalos pecsétjét is csak hivatalos haláskörében használhatja. Az orsz. muzeum- és könyvtárbizottságnak felozslása esetében annak összes értékeit, iratait és leltári tárgyait az orsz. főfelügyelő veszi át, arról a vallás- és közoktatásügyi miniszternek részletes jelentést tesz, oly czélből, hogy a miniszter az átvett értékek, iratok és leltári tárgyak további kezelése, valamint a bizottsági teendők ellátása iránt, esetleg újabb bizottság szervezésével, saját hatáskörében intézkedhessék.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

1897 OKTÓBER 1-TŐL DECZEMBER 31-ÉIG.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga ez évnegyedben köteles példányokban 980 db., áthelyezés útján 11 db., ajándék útján 437 db., vétel útján 184 db., csere útján 11 db., vagyis összesen 1623 db., nyomtatvánnyal, és ezen felül 724 db.. aprónyomtatvánnyal gyarapodott.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a könyvtár anyagát: a M. Tud. Akadémia (15 db.), Asbóth Oszkár, az Athenaeum könyvnyomda r. t., Balier Lajos Nagy-Czenkről, Berzeviczy Egyed Abaúj-Bározáról, a bécsi tud. Akadémia (3 db.), a brünni Benzések könyvnyomdája, a budapesti szobrászok szakegylete (2 db.), a chicagói John Crerar lybrary (2 db.), a Dunántúli ág. ev. hitv. egyházkerület, Esztegár László dr., Fejérpataky László dr. (4 db.), a Ferenczrendiek pozsonyi tartományfőnöksége (2 db.), a Ferenczrendiek szolnoki tartományfőnöksége (2 db.), Ferenczy József, a budapesti Főkapitányság (2 db.), a Földművelési miniszterium (6 db.), Galgóczy Károly, Gohl Ödön (8 db.), Ismeretlen (2 db.), Istvánffy Gyula Liptó Sz.-Miklósról (2 db.), Karácsonyi Aladár, a gróf Károlyi család, a Kegyes tanítórend bpesti házfőnöksége, Kelen István, Kempf József (2 db.), a Képviselőházi iroda (2 db.), a Kereskedelmi miniszterium, Kisch Gusztáv Beszterczéről (2 db.), a Krakói Akadémia, Láng Menyhért, a Magyar Jogászegylet, Margalics Ede (3 db.), a brünni Museum Francisceum, Nágel Ottó, a Népolvasótár szerkesztősége (16 db.), a New-yorki Astor könyvtár (3 db.), Osztrák-magyar Bank Bécsből (2 db.), Palócz Ignác, özv. Pulszky Ferenczné (7 db.), Réthy László, Sárközi Imre, Schön-herr Gyula dr. (2 db.), a Singer és Wolfner cég (3 db.), a bécsi Statistische Central-Commission, Szalay Imre (5 db.), Széchenyi Gyula gróf, Széchy Károly és neje Kolozsvárról (6 db.), id. Szinhyei

József (257 db.), Szinnyei József dr. (8 db.), Szögyei G. Vilmos Győrben (2 db.), Thalloczy Lajos Bécsből (16 db.), a Turul szerkesztősége, az Upsalai egyetem, a Vallás és közoktatásügyi minisztérium, a veszprémi ev. ref. egyházmegye, a washingtoni Volta-Bureau. Zarándy A. Gáspár (3 db.), a Zirczi cistercezi-rend apátja.

Vételre e negyedévben 584 frt 80 kr. fordítottatott.

A könyvtár helyiségeiben 4521 egyén 8960 kötet nyomtatványt, kikölcösznés útján pedig 485 egyén 703 kötetet használt.

A lefolyt negyedévben osztályoztatott 1825 mű, amelyekről 2360 czédula készítettett. Kötés alá adatott 444 kötet. Végre az *Anthropologia* szakból a kiállításokra vonatkozó munkák kivételtek és ugyanitt külön csoportban országok és városok szerint újból szakszámoztatottak.

Fel kell még említenünk, hogy:

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr engedélyével és jóváhagyásával a könyvtár másodpéldányaiból a legpontosabb összehasonlítás és a könyvtárban maradó példánnyal való egybevetés után 1278 darab könyv engedtetett át a m. kir. testőrség alapítandó könyvtára számára.

II.

A *kézirattár* anyaga a lefolyt évnegyedben a nyomtatványosztályból áthelyezés útján 1 kézirattal, ajándék útján 1 irod. levéllel, 1 fényképmásolattal, s 1 kézirájzzal, vétel útján 8 kézirattal, 62 irodalmi levéllel s köteles példány gyanánt 3 fényképmásolattal, összesen 9 kézirattal 63. irod. levéllel 4 fényképmásolattal 1 kézirájzzal, gyarapodott: Vételre fordított összeg: 101 frt.

Ajándékukkal Az Ezredévi Orsz. Kiállítás Történelmi főcsoportjának Igazgatósága, Varjú Elemér és Berzeviczi Egyed urak gyarapították a gyűjteményt; és pedig az első Magyarország honfoglaláskori térképének dr. Pauler Gyula és dr. Szendrei János tervök szerint rajzolt fali abroszával, a második a Velencei Szt. Márk. könyvtár Z. lat. c. 399. jelzetű codexből vett fényképmásolattal, s az utolsó Kazinczy Ferencznek Berzeviczy Gergelyhez intézett, szép halom, 1809. febr. 5. kelt eredeti levelével, mely az Akadémia Kazinczy leveleinek most folyó kiadásához adalékul fog szolgálni.

A vásároltak közül kiemelendők: Sermones pro festis B. V. Mariae Immacolatae per Domenicum Mokos, XVIII. századi népies tót nyelven irt beszédek gyűjteménye; A Máriavári hajadon, érzékeny játék 5 felvonásban, Krater Ferencz után Újfalvy Krisztina; eredeti kéziratban. E színmű ismeretes ugyan a magyar színpadon, de nem Újfalvy Krisztina átdolgozásában, s így a kézirat kettős jelentőségű. irodalomtörténeti, eme kiváló író nő pályájának könyvtárunkban meglevő emléke s drámatörténeti, e darab és irányának hatására mutató. Intze Mihály és családi

körének levelezése, mely az erdélyi tudományos világnak XVIII.—XIX. századi korában szereplő képviselőit érinti. Köleséri Sámuel, Id. Intze Mihály a kolozsvári esperes, ifj. Intze Mihály, korának egyik híres természettudósa és orvosa. Pataki Dániel, Szathmári Pap Mihály és Zsigmond, Szacs vay Sándor, amazok tanárok és papok, ez az új magyar újságírodalomnak első úttörője, Köpécsi János, szintén e kör tagja leveleit foglalja e gyűjtemény magában s kiegészíti ama gyűjteményt, melyet a mult esztendőben vásároltunk, s mely szintén e kör két tagjának Szathmárnémethi Sámuelnek és Bodgány Mihálynak viszonyaira vonatkozik.

A negyedév alatt 55 kutató 185 db., kéziratot használt.

Feldolgoztatott az évnegyedi gyarapodás s az 1893-ból feldolgozatlanul maradt Wenzel-féle gyűjtemény, összesen 88 mű 115 kötetben 102 új s beosztott czédulával. Miután a régi hátrálék az ujonnan rekonstruált Növedéki naplóval együtt feldolgoztatott, három önálló gyűjteményre (Wenzel, Forgó és Kertbeny) került a sor, s ezek közül először a Wenzel Gusztáv hagyatékából megszerzett gyűjteményre. Még a Forgó-féle ajándék s a Kertbeny-iratok vannak földolgozatlanul.

Elérkezvén ekként az ideje annak, hogy a kéziratár anyaga, mely eddig csak inventálva volt, rendszeres földolgozás alá kerüljön, legsürgősebbnek mutatkozott az irodalmi levelek csoportjának föllállítása, mind könyvtári, mind irodalmi szempontból. Az utóbbi évtizedek alatt átment a köztudatba, hogy irodalomtörténetünk művelői a Múzeum könyvtárának kézirateit nem mellőzhetik. Ennek következtében számosan használták gyűjteményünket, mely irodalomtörténetírásunkban elsőrendű forrássá emelkedett. Ez a helyzet kötelességet rótt a könyvtárra, hogy amennyire módjában áll, használhatóvá tegye gyűjteményeit. Kéziratkötetek és önálló művek az ideiglenes czédula-katalogusban eléggé föl vannak tüntetve: de az Irodalmi Levelek csupán csomagolva, s nagyjában lévén indikálva, használásuk úgy a kutatónak, mint a kiszolgáló tisztviselőknak sok törődésével járt. A baj gyökere ott rejlett, hogy a kutatók nem a kézirat jelzetét, hanem a leveleket datumuk szerint idézték s jegyezték föl. Addig a míg a felállításban működő tisztviselők emlékezete terjedt, ez nem sok bajt okozott, de ha azon túl érő anyagról volt szó, gyakran megfejtethetlen feladatok elé állítatnak. Ez okok alapján az Irodalmi Levelek csoportjának felállítása képezte a legsürgősebb feladatot mely akként oldatott meg, hogy az anyag szoros sorrendben nyert elhelyezést, és ehez járul szoros abc rendben az írók és czimzettek névsora. A pontos index minden irányban kielégíti a kutatót s a föllállítás kronológiája biztosítja a megtalálást. Az Irodalmi Levelek csoportjában eddig a legújabb szerzeményeken kívül, (Intze levelek, Rómer, Szigligeti, Walthér, Mednyánszky, Wenzel gyűjtemény) a Quart. Hung.-ban beosztott s

fölállított anyag van feldolgozva, 2044 levél 920 czédulával. Ez az alap, melyhez a még ki nem választott s régiesen beosztott anyag fog hozzájárulni.

III.

A *hírlaposztály* gyarapodása köteles példányokból 87 hirlap 17,878 száma, áthelyezés utján (a könyvtár nyomtatványi osztályából) 94 hirlap 4585 száma, ajándék utján 7 hirlap 169 száma, vétel utján 1 hirlap 114 száma, összesen 189 hirlap 22,746 száma.

A könyvtár helyiségében 584 egyén 1315 kötetet, házon kívül 15 egyén 108 kötetet, összesen 599 egyén 1423 kötet hirlapot használt.

A végzett munkák során 140 czédula iratott 391 évfolyam bejegyzésével, ezen kívül a reklamáláshoz 81 új czédula készült. Átnézett 221 hirlap 6534 száma. Reklamáló levél 129 iratott, reklamáltatott 1880 szám, beérkezett 596 szám. Kötetett 413 kötet hirlap, a kötésekért fizetett összeg: 674 frt 42 kr.

IV.

A *levéltári osztály* ajándék utján 53, vétel utján 338, örök letétemény utján mintegy 5000 dbbal, összesen körülbelül 5400 dbbal gyarapodott.

Ezek közül a levéltár törzsanyagát 4 eredeti középkori irat, 1 másolat, 138 ujjabbkori oklevél és levél, 2 czimeres levél, 2 czéh-irat, 225 db 1848/49-iki irat és nyomtatvány, 19 fénykép és negatív, összesen 391 db gyarapítja.

Ajándékaikkal gazdagították az osztályt: Bárczay Oszkár es. és kir. kamarás (2 db fényképpel), Darnay Kálmán (1 középkori oklevél másolatával), Ernyey József (1 db ujjabbkori irattal), Gelcich József (1 középkori oklevéllel), Holenin szül. Rudnay Aranka (1 bárói diplomával), Sonnensteini Konrád Mihály (2 db ujjabbkori irattal), Kovács Pál (2 czéh-irattal), Kún István (1 ujjabbkori irattal), Mérei Gyula (1 ujjabbkori irattal), özvegy Pulszky Ferenczné (39 ujjabbkori irattal), a Turul szerkesztősége (1 fényképpel).

Vételre fordított 215 frt 50 kr. és 10 márka.

Dessewffy Pál margonyai nagybirtokos a cserneki és sárkeői Dessewffy család margonyai ágának levéltárát, özvegy báró Radák Ádámné szül. gróf Lázár Olga elhunyt férje végső rendelkezéséhez képest a magyarbényei báró Radák család levéltárát, Váradai Török Béla simándi birtokos családi levéltárának az Etthre és Sötér családok iratait magában foglaló részét, gróf Teleki Elemér a nagyzábláti uradalommal reászállott családi levéltárát helyezték el örök letéteményül a Magyar Nemzeti Múzeumban. Ezekkel örök letéteményeink száma 42-re emelkedett. A régebbi letétemények közül

Szent-Ivány Zoltán nagybirtokos és Thaly Kálmán járultak családi levéltáraik gyarapítására újabb küldeményekkel.

A törzssanyag gyarapodásából különös említésre méltók: az aacheni káptalan 1370-ben Nagy-Lajos királyhoz intézett levele, mely az aacheni magyar kápolna kincseire vonatkozik; Pulszky Ferencz kitüntetéseihez vonatkozó oklevelek, szám szerint 39 db; a zárai tartományi levéltár 8 db tatárjárás előtti magyar vonatkozású oklevelének (Maurus comes 1181., III. Béla 1188., Endre herceg 1198. és 1200., Pál zárai comes 1198., Imre király 1200., II. Endre 1210. és Ozius bán 1221. évi kiadványainak) fényképmásolatai és a la vallttai (máltai) angol állami levéltárban őrzött 1266-iki közjegyzői okiratnak, mely II. Endre aranypecsétségének leírását tartalmazza, fényképe. A nemesi iratok csoportjának újabb gyarapodásai: 1. 1633 június 22. Bécs. Patkós másképp Hueber János címeres levele II. Ferdinándtól; 2. 1806 aug. 29. Bécs. Ocsbay József bárói diplomája I. Ferencztől.

A lefolyt évnegyedben 67 kutató 4909 iratot és 2 fényképet, összesen 5011 darabot használt. Külső használatra kikölcsönöztetett 13 térítvényen 105 irat és 9 fénykép, összesen 114 db.

Az újabb szerzemények feldolgozásán és beosztásán kívül tovább folytattatott és befejeztetett a törzssanyag új felállítását. A végleges elhelyezést nyert csoportok közül a középkori iratok gyűjteménye 152, az újabbkori iratoké 332 fiókot tölt be; az 1848/49-iki szabadságharcra vonatkozó iratok gyűjteményét még mindig csak ideiglenesen lehetett 120 fiókban elhelyezni; végleges felállítására csak a Kossuth-iratok rendezésének befejezése után kerülhet a sor.

A Kossuth-iratok rendezésénél a feladat első és legfontosabb része az irodalmi hagyatékok rendezése befejeztetett; jelenleg folyik a levelek és ügyiratok rendezése, melynek befejeztével az egész gyűjteményről darabszám szerinti jegyzék fog készíttetni.

A családi levéltárak közül rendeztetett és felállított a Dessewffy és a Vidos családok levéltára; mindkettő darabjainak megszámlálása, illetőleg revíziója, most van folyamatban. Munkába van véve végül a gróf Teleki család nagyzáblati levéltárának és a báró Balassa család levéltárának rendezése.